

Boj Střelce proti Jezdci – názory, historický vývoj

W. Steinitz

Střelec - na relativní hodnotu této figury mají mistři a autority různé názory. Někteří dávají zjevnou přednost jezdcovi a tvrdí, že v součtu s dámou a věží je jezdec silnější než střelec. Po pečlivém studiu a rozboru typických pozic a vyloučení některých výjimek na tu i druhou stranu jsme přišli k závěru, že **síla střelce** při řešení praktických úkolů v matematickém vyjádření **přesahuje sílu jezdce** ve všech třech stadiích partie. To se týká i většiny situací se spolupůsobností jiných figur. Ohromná síla střelce, zejména ve spolupráci s druhým střelcem, při útoku a také při obraně, byla poprvé systematicky a důsledně prodemonstrována v praxi velkým německým mistrem L. Paulsenem.

Pro obranné účely se většinou doporučuje mít střelce na polích té barvy, na kterých máme nebo budou blokováni naši pěšci. Zejména v případě, že stojí na různých diagonálách. Pro útočné cíle je střelec lépe postaven na polích barvy pěšců soupeře. Výhoda bude patrná hlavně při snaze o průlom nepřátelského pěšcového řetězu pomocí svých pěšců.

Převaha střelce nad jezdcem je vidět i z toho faktu, že **střelec** postavený na libovolném poli šachovnice může kontrolovat **minimálně sedm polí** na jedné nebo několika otevřených diagonálách. **V centru šachovnice** (pole d4, e4, d5, e5) **kontroluje 13 polí**. Z druhé strany, působnost **jezdce** může být zmenšena na kontrolu **pouze dvou polí** v případě, že stojí v rohu. **Maximálně jezdec ovládá osm polí**.

Na velkou moc dvou spolupracujících střelců jsme se odvolávali již dříve. Jsou o trochu silnější než jezdec se střelcem a podstatně silnější než dva jezdcové. Dva střelci a dva pěšci jsou značně silnější než věž a jezdec. Střelec je silnější než tři pěšci.

Jezdec - jezdec se dobře vypořádává se svou základní rolí "vyhledávat a obsazovat díry nebo slabá pole soupeře". Hlavně v případě, že je podporován pěšci. Jezdec je většinou jen o trochu silnější než tři pěšci. Má ještě jednu zajímavou vlastnost: většinou

je silnější než střelec v koncovce v těch případech, kdy má soupeř zdvojené pěšce a ti se nemohou této své nevýhody zbavit.

Hodnota figur v absolutních číslech: jezdec = 3.05, střelec = 3.50.

A. Nimcovič

Převaha střelce nad jezdcem se projevuje zejména v těchto skupinách pozic: každý ze soupeřů má po jednom (nebo několik) pěšci podporovaných vlastním králem, kteří jsou zároveň volní. Střelec zde zvítězí, protože má vlastnost zabraňovat postupu soupeřových pěšců (nebo tento postup zpomalit) a současně i podporovat postup pěšce vlastního.

Zato postavení blokována, často s tzv. strukturálně špatným střelcem vyjevuje nejvíce hlavní nedostatek střelce: pokud je jeho úkolem obrana určitého prostoru není mu zpravidla pomoci. Jak může působit na pole opačné barvy ??!

„Dalekonosnost“ je tedy hlavní výhodou střelce, slabost polí opačné barvy hlavní nevýhoda.

J. R. Capablanca (M. M. Botvinnik)

Nezkušené šachisté obvykle **považují jezdce za cennější figuru** než střelce. Zejména tak činí proto, že jezdec na rozdíl od střelce může hrozit bílým i černým polím. Při tomto názoru však neberou v úvahu ten fakt, že každým tahem **jezdec mění barvu pole na kterém stojí a samozřejmě tedy i pole, která ovládá**. Pro převod jezdce z jednoho křídla na druhé potřebuje jezdec podstatně více času než na stejný úkol střelec. Kromě toho střelec může i „zapatovat“ jezdce (známá pozice tzv. dominance), jezdec mu tuto „nepříjemnost“ nemůže sám „oplatit“ !

Čím slabší šachista, tím „strašnější“ zbraní je pro něho jezdec. Avšak **jak se šachista v dalším průběhu neustále zlepšuje více a více, jsou mu jasná a patrnější „plusy“, které má střelec**. Postupně „padá“ v jeho očích relativní hodnota jezdce. V tomto smyslu dnešní velmistři daleko „utekli“ svým předchůdcům minulého století. Ještě relativně nedávno mnozí mistři jako například Pillsbury nebo Čigorin dávali přednost jezdcovi, nyní se

sotva najde mistr, který by s podobnými názory souhlasil (zde je Capablanca příliš kategorický. „Středně“ je jezdec opravdu o něco slabší než střelec, ale vše závisí na charakteru postavení - M.M.Botvinnik). Nemnoho typických ukázek kdy jezdec je silnější než střelec jsou tzv. blokové pozice kdy ještě většina nebo všichni pěšci strany střelce se nacházejí na polích stejné barvy. Pokud jsou však pěšci na obou křídlech jezdec silnější není! (Toto hodnocení rovněž není spravedlivé - M.M.Botvinnik). V podobných pozicích má strana s jezdcem překrásné šance na výhru. **Hlavním nedostatkem je postavení pěšců na polích stejné barvy jako střelec. Začínající šachisté dělají často tuto elementární chybu.** V koncovkách se obecně doporučuje rozmísťovat pěšce na **opačnou barvu** než vlastní střelec! Pokud se pěšci nacházejí na polích stejné barvy se střelcem, ohraničují jeho působnost a tím se hodnota střelce zmenšuje, protože cennost figury se často měří tím kolik polí má figura pod kontrolou. Chtěl bych tedy zdůraznit, že obecně je výhodné stavět pěšce na **pole stejné barvy s nepřátelským střelcem** zejména volné pěšce podporované králem. Tyto principy mohou být formulovány asi takto: **Pokud má soupeř střelce, držte svoje pěšce na polích barvy tohoto střelce. Jestliže máte střelce vy, držte pěšce, nezávisle na tom zda má střelce i soupeř, na polích opačných než je váš střelec.** Je jasné, že tato pravidla neplatí pro všechny případy, je možné i nutné je občas pozměnit podle konkrétní situace.

A. Pančenko

Základní rozdíly mezi oběma figurami jsou:

1/ **Maximální** působnost střelce je **13 polí, minimální 7 polí.** Jezdec ovládá **maximálně 8 polí, minimálně 2 pole.**

2/ Střelec se pohybuje jen po bílých nebo po černých polích, jezdec může vstoupit na všechny.

3/ Akční rádius tahu jezdcem je citelně menší než u střelce.

Boj střelce proti jezdcí označoval Capablanca jako **převahu „malé kvality“**, protože střelec je většinou silnější než jezdec. Opačné příklady však existují.

Převaha pozic s jezdcem

- 1/ jezdec je výbornou blokádní figurou
- 2/ střelec je omezen v pohybu vlastními pěšci
- 3/ jezdec má různé taktické možnosti

Převaha pozic se střelcem - bývá to častěji

- 1/ volní pěšci na obou křídlech
- 2/ druhá strana **nemůže zabránit průniku krále** do svého tábora díky potrhane pěšcové struktuře – Tzv. **Řešeto**

Jezdec mnohdy nezachrání pozice, ve kterých jsou ostatní ekvivalenty v rovnováze. Střelci se obvykle podaří nějakou výhodu získat - volný pěšec, řešeto, oslabení soupeřových pěšců, atd.

L. Pachman

Zvláštnosti v působnosti obou lehkých figur nejlépe vyniknou v jejich vzájemném střetnutí: boj jezdcí proti střelci je jedním z nejzajímavějších problémů šachové strategie. K jeho plnému osvětlení došlo teprve v nejmodernějším šachu. Ještě v minulém století byla některými autoritami buď jednostranně zdůrazňována převaha střelce (Tarrasch) pro jeho dlouhý chod, jinými opět převaha jezdcí pro možnost vstupu na kterékoliv pole šachovnice. Z těchto teorií se dokonce vyvinul termín „malá kvalita“, označující většinou výhodu střelce proti jezdcí, někdy však i opačně!

Otázku zda některá z figur je silnější **nelze zodpovědět všeobecně**. Logická úvaha nám řekne, že figury tak různého chodu **nemohou být za všech okolností rovnocenné**. Srovnání jejich síly je však závislé na charakteru celého daného postavení a tedy především na struktuře pěšců.

Dálkové působení střelce se projeví v postaveních otevřeného charakteru, v nichž jsou pěšci pohybliví a rozloženi na obou křídlech nebo jsou-li soupeřovy pěšci blokováni na polích barvy střelce. Síla jezdcí se projeví v postaveních blokovaných, v nichž jeho komplikovaný chod snáze nalezne cíle útoku než přímočarý

chod střelce, v postaveních kdy má k dispozici silné opěrné body, z nichž útočí na soupeřovy pěšce a brání pěšce vlastní. Strana se střelcem má blokované pěšce na polích vlastní barvy.

Plány:

střelec - snaha udržet pohyblivé postavení pěšců na obou křídlech.
jezdec - zablokovat soupeřovy pěšce na polích barvy střelce a získat manévrováním vhodné cíle útoku.